

0 5 0 5

A Magyar Hírlap hétfői melléklete
2018. május 5.
Szerkesztette: Petán Péter
Művészeti vezető: Salát Zalán Péter

P a s d e s a n g e s

Ady Endre: Köszönöm, köszönöm, köszönöm

Napsugarak zugása, amit hallok,
Számban nevednek jó ize van,
Szent mennydörgést néz a két szemem,
Istenem, istenem, istenem,
Zavart lelkem tegnap mindent bevallott:
Te voltál mindig mindenben minden
Boldog szimatolásaimban,
Gyöngéd simogatásaimban
S éles, szomorú nézéseimben.
Ma köszönöm, hogy te voltál ott,
Hol éreztem az életemet
S hol dőltek, épültek az oltárok.
Köszönöm az én értem vetett ágyat,
Köszönöm neked az első sirást,
Köszönöm tört szívű édes anyámat,
Fiatalságomat és bűneimet,
Köszönöm a kétséget, a hitet,
A csókot és a betegséget.
Köszönöm, hogy nem tartozok senkinek
Másnak, csupán neked, mindenért neked.
Napsugarak zugása, amit hallok,
Számban nevednek jó ize van,
Szent mennydörgést néz a két szemem,
Istenem, istenem, istenem,
Könnyebb a lelkem, hogy most látván vallott,
Hogy te voltál élet, bú, csók, öröm
S hogy te leszel a halál, köszönöm.

„Nekifutok ma is a gátnak”

„Be kellett ülnöm a padba, és csend volt a nevem, amit nehezen bírtam elviselni. De nem játszottam meg magam”

Pegazus szárnyain

(Ha egy mondattal kellene jellemezni Esztergályos Ceciliát, azt mondanám rá: rézszeg az élettől. Tolsztoj írta: csak addig lehet élni, amíg az embert ez az érzés hatja át. S ha ez az érzés a színésznőre illik, akkor sokáig fog élni. Kívánom neki. Megkérdeztem, mi a kedvenc arckifejezése. Nem tudott rá válaszolni. Én már tudom: az öntörvényűségben rejlő mosoly, amely szoboralakot ölt minden szavával, minden mozdulatával.)

– Elképzelem azt az Esztergályos Ceciliát, akit már értesítettek, hogy megkapja a Kossuth-díjat, de még napokat kell várnia az ünnepi pillanatra. Abody Béla mondta egy-

szer nekem – és egyetértek vele –, hogy a várakozás sokszor nagyobb izgalom, mint maga a beteljesülés.

– Nem szeretek várakozni. Egy pillanatig sem tudok várakozni. Semmiben nem tudtam várni, ezért is volt olyan érdekes az életem. Most! Rögtön!

– Oriana Fallaci olasz író *Ha meghal a nap* című gyönyörű könyvében jegyzi meg: „hamarosan számomra azt jelenti, hogy azonnal, most, ebben a pillanatban.”

– Így van pontosan. Karen Blixen író, a huszadik századi dán irodalom kiemelkedő képviselője, aki Hemingway szerint Nobel-díjat érdemelt volna, hasonlóképpen vé-

lekedett: „Most, vagy soha!” Nincs holnap. A Pinceszínházban a Blixen bárónő szerelmei című darabban az írónt játszottam.

– És a színházi bemutatók előtti várakozások?

– Utálok. Nem szabadna ilyet leírni, de nehezen viselem. Nem akarok róla tudni, és rettentően babonás vagyok. Az uram szokta mondani, hogy ötezerszer elmondad, háromezerszer próbáltad, mi változhat? Nem szeretem, ha ez szóba kerül. Ez az én ügyem. Nem szeretem, ha az én dolgaimban tanácsot adnak.

– Hát igen, többnyire vonakodva fogadjuk el a tanácsot.

– A világ legkönnyebb dolga másoknak tanácsot adni. A legnehezebb: nem adni. Az uram úgy szokott velem beszélgetni, hogy helyén van az alany, az állítmány és a tárgy. Én azonban semmit sem tartok be. Vagy megérti valaki, amit mondok, vagy nem érti meg. Nem vagyok egyszerű ember, de ez nem baj. Legalábbis számomra nem baj.

– A Kossuth-díj átvételekor úgy nyilatkozott, hogy a színészet a maga számára nem munka, hanem játék.

– Őze Lajostól vettem át, aki azt mondta, hogy a színészet szín-játék.

Esztergályos Cecília: Fantáziavilágban élünk, az illúziók világában
Fotó: Ficsor Márton

„Annak a sok-sok embernek pedig, aki azért szurkolt, hogy ne kapjam meg a díjat, szeretném megcsípni az orrát”

Pegazus szárnyain

Folytatás az I. oldalról

A névjegykártyáján is ez volt olvasható: „szín-játékos”. Az egész élet játék, s így fogom fel magam is. Azt mondta egy nagyon híres jelmeztervező, amikor látott engem próbálni, hogy nekem magas lehet az IQ-m, mert mindenről valami váratlan jut az eszembe. Kétségtelen, imádok rögtönözni. Imádok játszani. S ha engem ér valami váratlan, abban a pillanatban szeretek rá reagálni.

– *Nem fásasztja a váratlan?*

– Dehogy fásaszt! Az fásaszt, ha betesznek egy skatulyába, rám zárják az ajtót, és úgy kell viselkednem, ahogy előírják. Ha szárnyakat kapok és repülhetek, olyan dolgokra vagyok képes, amikkel előre lehet vinni a darabot.

– *Úgy érzem, maga mindig húsz centiméterrel a föld felett lebeg. Akkor is, ha a színpadon van, és akkor is, ha beszélget egy cukrászdában.*

– Ezt szeretem, igen. Tudomásul veszem a gravitációt, becslöm a tudomány mélységét, de a „repülés boldogságát” élem, hogy Latinovits Zoltánt idézzem. Különbén a színész ne sokat beszéljen, hanem játsszon.

– *Az író se beszéljen?*

– Ne beszéljen, és ne magyarázzon. A műve beszéljen helyette. Tessék majd elolvasni. Nagyon sok okos színészt hallottam, akik megmagyarázták, hogy miért csinálják ezt vagy azt. Hogyan készültek fel. Erre nem mondok semmit... Számolok inkább magamban: egy, kettő, három... Gyere ki és játszd el! Ne beszélj róla! Egy színésznek nem árt, ha intelligens, de nem baj, ha nem tudja elmagyarázni, hogy mit miért csinál. Elég csak Kiss Manyira gondolnunk.

– *Szóval, hogy folytassam az eredeti gondolatot a szín-játékról, én most játékot ajánlok magának. Összegyűjtöttem néhány aforizmát azokból a művészeti ágakból, amelyekben vagy megfordult, vagy a mai napig jelen van, és kíváncsi vagyok a véleményére. Képezzék ezek az idézetek beszélgetésünk további irányát, aztán majd meglátjuk, hová lyukadunk ki.*

– Jól van.

– *Először arra utalnék, hogy kilencéves korától az Állami Balettintézet növendéke volt, s kitűnő eredménnyel végzett a klasszikus balett főtanszagon. Egy August Iffland nevű, tizennyolc-tizenkilencedik századi német színész és drámaíró mondta: „Egy nemes mozdulat gyakran annyit fejez ki, mint egy nemes gondolat.”*

– Persze. De a nemes gondolatból ered a nemes mozdulat. És nem fordítva. Ha nem jut eszembe semmi, akkor hiába a mozdulat. Azt a gondolatot például, hogy örvendek a nap-sugaras szép időnek, jól ki lehet fejezni mozdulatokkal. Egy zavaros gondolatot azonban lehetetlen. Egyébként a legnagyobb erő a világon egy világos gondolat, amely az ember fejében megfogam. A mozdulat csak ráadás. De kicsoda ráadás!

– *„Csak olyan istenekben hinnék, akik táncolni tudnak” – állította a német klasszikafilológus, költő és zeneszerző Nietzsche.*

– De drága! Én tovább folytatom: aki a zene nyelvén beszél, s aki a zenét érti, az „egyben van”. A tánc és a zene ugyanis összetartozik. A primitív népeknél egyszerre született meg. A legelső színészi megnyilatkozás a taktusba szedett öröm. Azt hiszem, Szókratész-től származik a mondat, hogy a legjobb harcos abból lesz, aki az Isteneket táncsal tudja dicsérni. Azt is mondhatom, hogy a zene kozmikus tánc. Ez sem tőlem ered, hanem az egyik szerepemben Maude mondja, akibe a végén mindenki szerelmes lesz.

– *Hogy dőlt el, hogy maga táncos lesz?*

– Még gyerek voltam, hétéves, a mamám meg fotóművész, és nagyon jó szemmel meglátta, hogy abban a kislányban, aki előtte szaladgál, több van a játékos szeleburdiságnál.

– *Mit csinált a felvételin?*

– Semmi különösebbet. Egy zongorista zenét játszott, és arra kellett mozogni. Emlékszem, hogy virágot szedtem a földről. Akkor én már fél éve jártam Szalay Karola magán tánciskolájába.

– *Örül, hogy a balett is beletartozott az életébe?*

– Mindennek örülök, amit az élettől kaptam. Ennek is. Ami rossz volt, vagy nagyon súlyos betegség kínozta, nem tudom, hogy miért történt. A Jóisten akarta így, s én álltam elébe. De segített minden rosszból túllépni és boldognak lenni. Nagyon jó szüleim voltak, és egyik nagymamám ismertem. Ők rettenetesen kényeztettek, de okosan kényeztettek, és dicsértek. Mert dicsérni kell! Engem dicsérni kell! Van, aki úgy tud fejlődni, hogy örökké bírálják. Én nem tartozom közéjük.

– *A színművészetire mivel felvételezett?*

– Petőfi Sándor A naphoz című versével. Azért emlékszem erre, mert az önálló estembe is belevettem. Ezen kívül egy dalt vittem. Szinetár Miklós és Simon Zsuzsa ült a felvételi bizottságban, s ők döntöttek a sorsomról. Tudtam, hogy nem rúghatnak ki, mert előzőleg már négy filmben szerepeltem. Felvettek, de hogy mondjam finoman, hogy ne bántsak meg mindig mindenkit... Be akarták bizonyítani, hogy a padban a helyem, holott én már London és Drezda színpadán is megfordultam a Pécsi Balett szólótáncosaként. És több film főszerepét eljátszottam a kor nagy színészeinek – Psota Irén, Sinkovits Imre, Kiss Manyi, Pécsi Sándor – partnereként. Be kellett ülnöm a padba, és csend volt a nevem, amit nehezen bírtam elviselni. De nem játszottam meg magam. Ligeti Märi volt a főiskolán a balettmeister, de ebből a tárgyból sem mentettek fel. „Hogyhogy nem? – kérdeztem –, hiszen ebből diplomám van!” „Nem lehet – felelték –, ez gyakorló mesterség.” Nekifutok ma is a gátnak, fellököm, aki hátráltat; nem bírom az erőszakot, a butaságot, a hazugságot. A főiskolán azonban meghunyászkodtam.

– *Elgondolkozott azon, hogy mi történik akkor, ha szólótáncos marad?*

– Ha megengedik... a világ legboldogabb embereként Leningrádban és Moszkvában táncoltam volna... Ezerkilencszázhatvanba végeztem, mint balerina, egy évvel később érettségiztem, és csak akkor adták oda a diplomát. Leningrád és Moszkva a világ tejeje volt akkor a balettben, s ha a sorsom úgy alakul, hogy ott táncolhatok prímabalerinaként... De akkor kötelező volt először lemenni a Pécsi Baletthez, mert különben nincs diploma. Vegyük azonban azt, hogy külföldre mehetek, és kinyílik a világ. Sohasem hagytam volna el Magyarországot, a külföld mellett a budapesti Operaházban is táncolok, és kiküldenek versenyekre... Természetesen férjhez megyek, és egy idő után szülök három gyereket és ma... Trattara, trattara, trattara... Dózsa Imre igazgatása alatt a Táncművészeti Egyetemen színészmesterséget tanítok a táncosoknak. Mert akik tanítottak, tanítják a színészmesterséget, azoknak semmi közük a balettművészethez. Egyszer volt, hol nem volt...

– *„A színész ábrázolta emberi valóság él, a festőé, a szobrászé csak mintha élne, a költőé csak életre kelthető” (Harsányi Kálmán, 19–20. századi író, költő, drámaíró).*

– Nem tudom... Fantáziavilágban élünk, az illúziók világában. A színház, a színész feladata feltárni a valóságot. Az, hogy az élet mit nyújt számunkra, hosszú távon az határozza meg, hogy mit talál bennünk. Én például festek és kerámiázok is, és rettenetesen élvezem mindkettőt. A szín is eszköz, amely a gondolatainkat fejezi ki. A látványt, az élményt kelti életre. Tehetség kell ahhoz is, hogy valaki észrevegye a szépet. A vers a tánchoz hasonlóan az ősi dallal rokon. Újfént Latinovits Zoltánt idézem: „A legszentebb játék. A kifejezhetetlen körbetáncolása, megidézése, ritka szertartás, mives fohász.”

– *Milyen volt Simon Zsuzsa osztályába jární?*

– Nem jó... Nem szerettem főiskolás lenni, mert – mondtam, mondom – a készből érkeztem a padba. Nem fogadtak be, vagy én nem voltam erre alkalmas. Semmi bajom nem volt senkivel, ma is jóban vagyok egykori osztálytársaimmal, de teljesen más alapokról indultak. Akiket felvettek, általában iskolai szavalóversenyeken vettek részt, és lelkes fiatalok voltak. Én egyetlen verset sem tudtam a felvételiig. A bátyám tanította meg nekem az el-sőt, „bele is halt” szegény. Következésképp

pen nem éreztem jól magam a főiskolán, és nagyon rossz szerepeket kaptam. Első szerepem a Liliomban Muskátné volt; huszonkét éves koromra egy negyvenéves asszonyt kellett eljátszanom. Egy fiatal, hamvas ember erre nem képes. Szörnyű! Evvel nem lehet vizsgázni. Szerencsére talákoztam egy rendezővel, Kazimír Károllyal, aki „helyre tett”, és másfél évtizeden keresztül a Tháliában játszottam. Ezerkilencszázhatvanhetben Helsinkibe, a VIT-re repültünk a Pécsi Balettel, ahol én már szólótáncos voltam, és úgy hozta az élet, hogy a futballista Tichy Lajos és Kazimír Károly között ültem. Mindketten odavoltak értem... S most ugrok pár évet, hatvannyolc januárjában találkoztam a Vas utcai színházterem csapóajtájánál Kazimír Károllyal. Hová megy? – kérdezte. Schová – mondtam. – Pécsre volna még szerződésem, de nem megyek már oda vissza. Hatvanháromban jöttem el onnan. Mint kiderült, Kazimír végigkövette addigi pályámat – hatvannyolcban végeztem a főiskolán – és éppen ötven éve, hatvannyolc tavaszán játszottam el Kazimír rendezésében Móríc Zsigmond Csibe című színművének főszerepét.

– *A főiskoláról csak rosszat mondott. Mondjon valami jót is!*

– Volt jó is: Montágh Imre és Gáti József. Mindkettőjük beszédoktatása élményszámba ment. Mindketten bíztak bennem. De állítólag Simon Zsuzsa is. Erre úgy derült fény, hogy hatvannyolc után a Thália Színházban közös öltözőnk volt, és ott megkérdeztem tőle: „Miért toltál ki velem a főiskolán? Mert nagyon rossz szerepeket adtál.”

– *Ezt szegezte neki?*

– Ezt. Alig vártam, hogy szemére vethessem. Azt válaszolta: „Pedagógiai szereposztás volt.” „Zsuzsika, tönkre tétél.” Mindenkinek mesélte, az alatta és a fölötte lévő évfolyamok hallgatóinak, hogy engem imádot a legjobb. Ha Isten nem fogja a kezemet, úgy kirúgnak, hogy a lábam sem ér földet. „Na ne!...” „Muskátnéval?” A főiskolán az összes nagy-néni szerepet én kaptam – ajándékba. Shaw Pygmalionjában Mrs. Pearce voltam, Ibsen Vadkacsájában Mrs. Sorby. Semmilyen jó szereppel nem találkoztam.

– *Bernard Shaw ír drámaíró véleménye: „A színház feladata, hogy fölzaklasson, gondolkodásra bírjon, megszenvedtesse a közönséget... Megnevetetni – minden bolond megnevetetheti az embereket.”*

– A mondat második részét valahogy másként gondolom. Ebben abszolút nem értek egyet az íróval. A bolondokat az ember sajnálja, és nem olyan könnyű megnevetetni az embereket. Kulcsár Lajos napokban bemutatott Zserbótangójában éppen azt mondom: „Miért kell állandóan lenézni a könnyűműfajt, az operettet, a szórakoztató műfajokat, amelyeknek a nevetetés az egyik céljuk?” Andrew Bergman Társasjáték New Yorkban című darabjában egy nyolcvanéves, házsártos asszonyt játszom, aki találkozik a szerelemmel. Úgy fogom fel, hogy negyven évvel ezelőtt már találkoztunk, és újra fellángol a szerelem, amely nincs időhöz kötve. Az asszony visszafiatalodik, és csitrivé válik. Irtózatos erővel tudunk kacarászni partneremmel, Koncz Gáborral. A nevetetés a világ teteje. De nem igaz, hogy minden bolond megnevetetheti az embereket.

– *Meggyőződésem – és ezt maga is alátámaszthatja –, hogy minden alkotói munka alfája és ómegája a tehetség.*

– Igen, de még azt is mondanám, hogy a szerencse. Nagyon sokszor tudniillik azok jutnak előbbre, akiket így vagy úgy támogatnak... Azt szoktam mondani, gyere ki a színpadra velem, és majd meglátjuk, ki az úr! Sokkal kevesebben vannak azok, akik nem valaki vagy valakik által „kerülnek helyzetbe”. És azért keserű egyiknek vagy másiknak a szája, mert tudják, hogy csak saját maguknak köszönhetik azt, ahol vannak. Nem hülyék!... Megkeseredett emberek lesznek belőlük és el-bul-do-go-sod-nak...

– *A mi szakmánkat illetően azt szoktam mondani, hogy a rossz karakterű emberek egyénisége az írásaikból is visszatükröződik.*

– A színész életében feltétlenül. Nem mondok neveket... Hát, néhány korombéli baba-színésznő hogy néz ki?

– *Szobotka Tibor írja: „Mit árul el az ember arca? Azt, amit a szavai: hogy más. Mindenki mást mutat, mint ami. Álmukban árulják el az emberek néha igazi arcvonásaikat. Talán azért alszanak éjjel, amikor sötét van.”*

– És árulkodik a temetőkben a „gyászolók” arca is.

– *Ismét egy aforizma: „Rendezőnek lenni több, mint foglalkozás. A rendezés mesterség, művészet és tudomány együtt. S még ennél is több: az élet minden területén megnyilatkozó emberi magatartás” (Hont Ferenc, 20. századi Kossuth-díjas rendező, színházesztéta). Kazimír Károlyra mi volt a jellemző?*

– Verhetetlen, utánozhatatlan tehetség volt. Talentum. Meglátta mindenben a lényegét. Amit akkor sokan elítéltek a rendezéseiben – a különböző beállításokat, a stílusát – azt ma utánozzák, az ma természetes. Kazimír csoda volt. Nem lehet sokszorosítani.

– *Hagyta a színészt játszani?*

– Egy-egy szót mondott, amitől kinyílt a világ. Ha értette az illető, akinek a szó szólt. Én értettem.

– *Kazimír tudta, hogy maga kedveli őt?*

– A líblingje voltam. Egy darabig, hetvenháromig, mert akkor rosszkalkodtam Leningrádban, és nagyon megharagudott rám. El is vette a szerepemet.

– *Miért, mit csinált?*

– Nem feküdtem le éjszaka...

– *Mondhatjuk, hogy Esztergályos Cecília öntörvényű ember?*

– Igen! Igen! Büszkén mondom, hogy igen! Imádom a függetlenséget, az szabadságot, és nem szeretem, ha gyeplőt raknak rám.

– *De azzal, hogy öntörvényű, még betartja a társadalmi normákat, nem?*

– Mindent betartok, azon felül azonban ne tessék nekem megmondani, mit csináljak. De a színpadon sem! Természetesen ott is betartom az alapvető instrukciókat, de aztán... a szárnyalásomban ne akadályozzanak. Hála istennek nem volt olyan rendezőm, akire rázártam volna az ajtót. Mert ez is megesett velem...

– *Miért tette?*

– Mert becstelenség történt... Tudtom nélkül elvették a szerepemet.

– *Eljátszott szerepei közül melyik az a figura, akivel szívesen találkozna?*

– A Ramajana meseeposzban a majmot megtestesítő alakításomról ódákat írtak, de vele nehéz lenne elbeszélgetni, ahogy a Petruska című darab mesefigurájával sem. Visszuka Miss Arizona voltam a Thália Színházban – vele szívesen találkoznék, mert nagyon érdekes nő volt. Szörnyű sors jutott neki, és a háború alatt megölték. Szívesen találkoznék Sári bíró feleségével is, akit a Móríc-darabban játszottam. Ő volt ugyanis a bíró esze. Nagyon egyformák vagyunk. A Zserbótangó örökmozgó, jó kedélyű Kamillája pedig maximálisan én vagyok.

– *Mennyire vonzotta a filmezés?*

– Vonzott, de a színházban én alakítom, én „viszem” a szerepet, közvetítve a rendezői koncepciót, kis túlzással azt csinálom, amit akarok, de a filmben annyira meg tudják változtatni a személyiségeimet, hogy nem ismerek magamra. Sándor Palika rendezett egyszer, aztán soha többet, holott azt mondta: „Csak veled!...” Csak... csak... A Régi idők focijában volt egy háromperces táncrész. Az Opera egyik szólótáncosa volt a partnerem. Halálosan kidolgoztuk magunkat. S mikor megnéztem a premiért, majdnem elájultam: Garas Dezső és Major Tamás dialógusa alatta a nagy táncjelenetünk ment, illetve csak mehetett volna, mert a produkció nagy részét kivágták. A film azt csinálja, amit akar. Te meg egy bábu vagy, és azt csinálnak belőled, amit akarnak. Megtehetik, hogy Oscar-díjas színészt faragnak belőled. A tehetséges rendező tudja, mit akar, de én azt szeretem, ha engem a játékba beavatnak, s akkor én is hozzáadok magamból valamit.

Folytatása a IV. oldalon

Pegazus szárnyain

Folytatás a III. oldalról

– Gérard Philippe mondta: „A színésznek, aki tartósan uralkodni akar a filmművészetben, elengedhetetlenül fontos a komoly színházi tapasztalat.”

– Nem biztos. Mert ha eszközként használják a bábut, akkor megette a fene.

– Van abban is igazság, amit a francia színészlegenda mond.

– Persze. Mindenben.

– Még mindig könnyen tanul?

– Ha enyém a szöveg, akkor pillanatok alatt.

– Mit ért azon, hogy „enyém”?

– Azt értem, hogy jó. Elolvastam a darabot és megállapítom, hogy jó, juj de jó, s akkor öröm vele foglalkozni, és hamar megjegyzi az agyam. Ha nem tetszik a szöveg, nehezebben tanulom meg. A mai struktúrában az is nehéz, hogy havonta csak egyszer vagy kétszer megy valamelyik színmű, és kilencvenoldalas a szöveg. Darvas Ivántól viszont megtanultam a végszavazást. Ez abból áll, hogy az ember magnóra vagy diktafonra rámondja a végszavakat – „ne menjél el”, „kár minden szóért”, és a többi –, és mindegyik végszó után lenyomja a pauza gombját, majd mondja a saját szövegét. Valamennyi szerepemet így tanulom meg, és tudom folytatni akkor is, ha valamilyen gikszer fordul elő.

– Van, aki minden héten megtanul egy verset, hogy dolgoztassa az agyát.

– Jól teszi. De csak olyan szöveget szabad gyakorolni, ami örömet ad. Egyik kolléganóm például minden reggel olyan monológot mondott el sírva és zokogva, amitől szélütést kapott. Szélsőséges példa, de igaz.

– Veszélyes mesterség a színészet?

– Nagyon veszélyes, de én imádom. Ady Köszönöm, köszönöm, köszönöm című verse alfája az életnek és a mennyországnak. Az önálló estemen ezt is mondom. Így fejeződik be a vers: „Könnyebb a lelkem, hogy most látván vallott, / Hogy te voltál élet, bú, csók, öröm / S hogy te leszel a halál, köszönöm.” Az ódák, himnuszok méltósága érezhető a versben, árad belőle az ujjongás, az öröm, mert ajándékká változott az élet.

– Említette, hogy fest és kerámiázik is. Ide kívánczkodik Szőnyi István egyik aforizmája: „Nemcsak az illatok keltenek színeképeket – a színek is sugallnak illatokat.”

– Így van. Amit látok, annak az illatát is érzem, és a színek felrakásának a művészte bizonyos értelemben rokon a zenével. De engem csakis a portré érdekel. Főleg bohócot festek. Akik megnézték a képeimet, azt mondták: „Milyen ellentmondás: magából

a jókedv, a boldogság, az életöröm árad, és mégis, a bohócokról festett képei szomorúak.”

– Én is ezt látom: a szomorúságot.

– Nyilván ez is bennem van, mert ez is az élet. Ez is igaz. Ez is segít tovább élni.

– Egyik-másik nagyon jó.

– Mondom, hogy jó vagyok! Nem hiszi el?

– Látom, tudom, elhiszem.

– Meghívtak a herendi manufaktúrába, és két hétig porcelánra festettem bohócokat. Sok kiállításom volt. A portré tulajdonképpen líra a festészetben, mert a portréba az ember nemcsak a másikat festi bele, hanem talán egy kicsit saját magát is.

– Milyen viszonyban van az idővel?

– Állandó időzavarban élek. Mert egyszerre szeretnék harminchatféle dolgot csinálni. Főzők és sütök, próbálok és játszom, a családdal ritkán vagyok együtt.

– Hogyan viseli az évek múlását?

– Ne beszéljünk erről!

– Visszatérve a Kossuth-díjára...

– A világ teteje nekem! Hogy még életemben megkaptam. Mindig kihúztak. De most valaki nem ért rá... Az a sok-sok ember, aki értem drukkolt, most ugyanolyan boldog, mint én. Annak a sok-sok embernek pedig, aki azért szurkolt, hogy ne kapjam meg a díjat, szeret-

ném megcsípni az orrát: ingyom-bingyom táliber... Amióta átvehettem a díjat, a szakma egy része sokkal engedékenyebb, és elhiszi, hogy jót akarok a színpadon. Sok szakember azonban még mindig ellenáll, ami engem már nem érdekel.

– És az utca embere?

– Képzelve el, hogy valaki hátulról nekem ugrott, szorongatta a torkom és azt kiabálta: „Végre megölelhetlek!” Egy idős asszony volt.

– Kitől kapta a legszebb bókot?

– Gondolkodom kell... Mindjárt... Az uramtól, a férjemtől. Azt mondta: „Ott vagy drágám, ahol lenned kell!” Valami ilyesmit mondott.

(A mobiltelefonon fényképeket nézegetünk. „Nagymamám, mamám, testvéreim, nagybátyám, Cilike, papám, Karcsi bátyám...” – sorolta őket egymás után, néme-lyiket már a túlvilágról hívta elő. „Az ösz-szes Esztergályost imádom – tette hozzá. – Véreim, velük is élek. Azt hiszem, hogy ők is így vannak velem. Azt szokták kérdezni: »Miért szeretnek téged az emberek?« Azért – válaszolom –, mert én is szeretem őket.”)

Kő András

Válogatás Jókai Mór elbeszéléseiből

„Ha embert akarsz gyűlölni, gyűlöld magadat, megérdemelted”

A remete hagyománya

(3.)

VI.

Midőn legelsőbb megsúgám szerelmem a leánynak, végigborzadt, elhalványult. Olyan lett, mint a szobor, mit sírkövekre, kezében tört fáklával, faragnak.

Pedig milyen vidám volt különben. Ha hajnalt akartam szívemben és szívemen kívül látni, csak az ő arcát kelle nézmem, és láttam azt.

Mint elsápadt ez arc, mint elveszté pírvját, midőn első csókom szempillájára nyomtam... Megérezte-e előre?...

A második csók ismét visszahozta arca rózsáit. A lány szebb lett, mint azelőtt vala, s önkénytelen remegését kinevetve, enyelgő mesét mondott e titkos borzadásról, és vállamra hajolt és átölelt.

Hű lánya előtt
Térdre borul a szerelmes,
És esküszik annak
Oly tiszta szerelmet,
Melynek heve s lángjai el nem apadnak,
S csókolja a lányt,
És vissza a lányka a térdepelőt...
Mért borzadazol,
Szép Emma, mi bánt?...
Künn a hideg éjben
A szél szava szól...
S rémes szekerében,
Mit vonnak aranyszemű éjmadarak,
A bőjti boszorka lihegve halad...
S mint végigutaz

Az éj viharában,
Mormogva magában
Így szól: nem igaz, nem igaz, nem igaz...
Szép Emma, mi bánt?
Mért borzadazol?...

Alkonyat volt. Hallám, a lány mint nevetett e mese után, de érzém, tagjai mint reszkettek ölemben.

Érzette, hogy gyakor...? Irgalmas Isten!

VII.

Emberszeretet, – embergyűlölet.
Mennyire tele van e két szóval a világ. Az ember azt hinné: e földön minden lény a más bajával törődik, a más örömeinek örül.
Pedig ez nem igaz.
Egy neve van e két szónak. E név önszeretet. Túl rajta semmi.

Ki a világot szeretni akarod, nem szeretted-e benne legjobban azt, ki hozzád legközelebb van, tenmagadat? Ki a világot gyűlöled, tudod-e gyűlölni azt, ki arra legméltóbb, tenmagadat?

Mi jogotok nektek az embert másutt gyűlölni, mint tenarcotokban? Egyik sem jobb a másíknál, ki mit szenved, magáért szenved. Utáld meg magadat, s nyugodjál meg szenvedéseidben; ez becsületedre válik. Minden gyümölcsnek megvan saját férge, minden embernek saját fájdalma, saját bűnhődése.

S ti a sorsot meritek káromolni? Tudtok emlékezni azon kézre, mely most bennete-

ket ver, s nem emlékeztek azon kézre, mellyel ti vertetek mást. Emlékeztetek a kézre, mely tőletek mindent visszavesz, s nem arra, mely mindent adott. A tövis magjából tövis terem. Ki bűnt vetett, fájdalmat kell aratnia.

Ha embert akarsz gyűlölni, gyűlöld magadat, megérdemelted. Ha emberek üldöznek, ha Isten karja ver, ha nyomorúvá lettél, s mindenki megvetett, gyűlöld meg magadat, megérdemelted. Ha te nem, – vétkeztek apáid, s mint most te vezeklesz értök, úgy fognak majd térted fiaid lakolni. Az adósságokat fizeti az örökös.

Én is megtanultam gyűlölni. Gyűlölök mindent, ami él. Gyűlölöm, ki hozzám legközelebb van, barát, atyafi, rokon, azután az ismeretlen népek, az élet, a halál; de központja gyűlöletem örökéletének én magam maradok.
Óh, mennyit vétettem önmagam ellen!
Nincsen semmim a földön, nincs semmim az égben, minden világi birtokom a temető. Egy mohos síremlék s néhány száradt sírvirág. És ezt is én tevém. Magam vettem el magamtól mindent.

Szívem egyetlen seb, de legfájósabb ott, hol enkezeim pusztítanak rajta. Ki semmit nem hisz, semmit nem remél, és senkitől sem szeretettik... E nyomorú én vagyok.

Én vagyok az, ki kedvesét, a hűtlent feledni akarta, s miután nem tudta őt elfeledni, megölte őt, s azután még kevésbé tudta elfeledni...

Emlékezet? Átkos emlékezet. Semmi állatnak, semmi fűnek nincs meg e fájdalma. Csak az ember szíve viseli fullánkod...

...Ha a vidékre köd száll alá, elvesznek szem elől a távol remények partjai, s a távol hajótörések bérci. Miért nem tud az ember emlékei fölé is ily köd vonulni?

VIII.

Futottam a világból. Szeretőmet és csábítójt megöltem.

Éppen egymást tarták átkarolva, ajk ajkat ért, boldogok voltak, midőn egy dőféssel keresztüldöftem mind a kettőt. Lelkeiket egymásba sóhajták, vérok összeömlött, s egymást átölelve meghaltak mind a ketten. A leány még egyszer felnyitá szemeit, azokat a nagy sötétkék szemeket, s rám tekintet velök... Hajh e tekintet mint szívembe égeté magát! Még most is, ha elsötétül, olykor előmbé áll, mint egy világló kép, és jövendőnt mond fejemre. – Véréből egy csepp kezemre feccsent, siettem az erdőbe, hogy azt a legelső patakban lemossam kezemről, de nem ment le. Mostam, vérig mostam kezemet, hiába, a vérfolt ott maradt, mint egy örökké élő emlék. És azóta is sokszor mosom kezemet, és soha le nem megy róla. Ott lesz az rajt, mikor majd azt az ítéletnapkor fel kell tartani az örök bíró eleibe. Legyen ott, vétkeztem, bűnhődni fogok, de nem emberek kezétől. Az örök igazság pallosa nem enged el, ne is engedjen el semmit. Az emberek ítéletét megvetem.

Folytatjuk

0 5 0 5